

Tuomioistuinharjoittelun toteutuminen, kärjänotaarien ohjaus ja koulutus

ASIAN VIREILLETULO

Tuomioistuimiin tekemieni laillisuusvalvontakäyntien sekä myös muutoin laillisuusvalvonnassa tietooni tulleiden havaintojen perusteella otin joulukuussa 2023 omana aloitteena tutkittavakseni tuomioistuinharjoittelusta annetun lain tavoitteiden ja sisällön toteutumisen sekä kärjänotaarien ohjauksen ja koulutuksen kärjäoikeuksissa.

SELVITYS

Asian alustavaa arviointia varten kymmenelle kärjäoikeudelle lähetettiin 21.12.2023 pyyntö toimittaa kärjäoikeudessa 31.1-31.7.2024 tuomioistuinharjoittelun päättävien kärjänotaarien tuomioistuinharjoittelulain 12 §:n mukaiset harjoittelusuunnitelmat ja asiakirjat (esimerkiksi harjoittelupäiväkirjat, raportointilomakkeet tai muut vastaavat), joista ilmenee, miten harjoittelusuunnitelma on toteutunut. Samalla pyydettiin toimittamaan myös tiedot kärjänotaarin tuomioistuinharjoittelun aikana ratkaisemien asioiden lukumääristä asiaryhmittäin.

Aineistopyynnot lähetettiin seuraaviin kärjäoikeuksiin eri hovioikeuspiirien alueella: Helsingin kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Pohjois-Karjalan kärjäoikeus, Pohjois-Savon kärjäoikeus, Satakunnan kärjäoikeus. Kärjäoikeudet toimitivat pyydetty tiedot viimeistään 15.8.2024.

Helsingin käräjäoikeuden laamanni toimitti 11.11.2024 vielä 1.11.2024 pyytämäni selvityksen ja lausunnon siitä, kuka käräjäoikeudessa toimii tuomioistuinharjoittelulain 10 §:n mukaisena harjoittelun ohjaajana ja miten hänet nimitetään.

RATKAISU

Oikeusohjeita

Tuomioistuinharjoittelulla tarkoitetaan tuomioistuinharjoittelulain 2 §:n (674/2016) mukaisesti käräjäoikeuden, hovioikeuden ja hallinto-oikeuden lainkäyttötehtäviin perehdyttävää käräjänotaarien harjoittelujärjestelmää, joka koostuu työharjoittelusta, koulutuksesta ja seurannasta. Tuomioistuinharjoitteluun kuuluu kaksi kuuden kuukauden pituista harjoittelujaksoa. Ensimmäinen jakso suoritetaan käräjäoikeudessa ja toinen käräjäoikeudessa, hovioikeudessa tai hallinto-oikeudessa.

Tuomioistuinharjoittelulain 12 §:n mukaan käräjänotaarille on harjoittelupaikassa laadittava harjoittelusuunnitelma, jossa määritellään harjoittelun tavoitteet ja sisältö. Harjoittelusuunnitelmassa on kuvattava harjoittelun tavoitteet ja tehtävät kussakin harjoitteluvaiheessa, perehdyttäminen ja kouluttaminen käsiteltäviin asiaryhmiin, työtehtävien seuranta ja palautteen antaminen sekä mainittava muut harjoittelun kannalta keskeiset seikat ja käräjänotaarin ohjauksesta vastuussa olevat henkilöt.

Tuomioistuinharjoittelulain 18 §:n mukaan tuomarinkoulutuslautakunta myöntää varatuomarin arvonimen tuomioistuinharjoittelun suorittaneelle. Arvonimi myönnetään kirjallisesta hakemuksesta sen jälkeen, kun käräjänotaari on osallistunut 11 §:ssä tarkoitettuun koulutukseen ja suorittanut loppuun kaikki hänelle uskotut tehtävät. Hakemukseen on liitettävä todistus suoritetusta harjoittelusta.

Käräjänotaarin velvollisuuksiin ja vastuuseen hänen käyttäessään tuomiovaltaa sovelletaan, mitä tuomioistuinlain 9 luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään tuomarin velvollisuuksista ja vastuusta.

Tuomioistuinlain 8 luvun 1 §:n mukaan tuomioistuinta johtaa ja sen tuloksellisuudesta vastaa päällikkötuomari. Saman luvun 2 §:n mukaan päällikkötuomari huolehtii tuomioistuimen toimintakyvystä ja sen kehittämisestä.

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaisesti tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuinina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Tuomioistuinlain 1 luvun 4 §:n mukaan tuomioistuimet vastaavat itse toimintansa järjestämisestä noudattaen, mitä siinä tai muussa laissa säädetään.

Tuomioistuinten riippumattomuuteen kuuluu muun ohella se, että tuomioistuimilla on oikeus päättää lainkäyttötoiminnastaan ulkopuolisten siihen puuttumatta. Tuomioistuimet päättävät itse asioiden jakamisesta, lainkäyttötyön ja muun toiminnan organisoinnista, tuomareiden ja muun henkilöstön sijoittamisesta eri yksiköihin sekä koulutuksesta, ja muun muassa järjestävät tuomioistuinharjoittelun siten kuin siitä erikseen säädetään.

Käräjäoikeuksien harjoittelusuunnitelmat

Helsingin käräjäoikeudessa tuomioistuinharjoittelun on päättänyt 31.1.-31.7.2024 välisenä aikana yhteensä 17 käräjänotaaria. Käräjäoikeus toimitti 28.3.2022 vahvistetun käräjänotaarien harjoittelusuunnitelman. Lisäksi käräjäoikeuden laamanni on antanut 12.6.2024 väliaikaisen ohjeen käräjänotaarien harjoittelusuunnitelman soveltamisesta. Siinä todetaan, että vuoden 2022 jälkeen muuttuneessa toimintaympäristössä käräjänotaarien 28.3.2022 vahvistettua harjoittelusuunnitelmaa on joltain osin mahdotonta toteuttaa ja näin ollen 12.6.2024 annetussa väliaikaisessa ohjeessa on luovuttu esimerkiksi käräjänotaarien käytöstä käräjäsihteerin tehtävissä sekä ns. elinkaarijutuista. Käräjäoikeudessa ollaan myös laatimassa uutta käräjänotaarien harjoittelusuunnitelmaa ja 12.6.2024 annettu ohje on voimassa siihen asti, kunnes uusi käräjänotaarien harjoittelusuunnitelma on vahvistettu.

Helsingin käräjäoikeuden selvityksessä todetaan muun ohella, että käräjänotaarit ovat täyttäneet harjoittelupäiväkirjoja ohjeistuksesta huolimatta eri tavoin. Harjoittelupäiväkirjan täyttämisen ja sen hyödyntäminen sekä käräjänotaarin että käräjänotaarien esihenkilöiden työntukena on ollut yksi kehityskohde.

Kanta-Hämeen käräjäoikeudessa tuomioistuinharjoittelun on päättänyt yksi käräjänotaari. Käräjäoikeudessa on 1.1.2023 päivätty käräjänotaarien harjoittelusuunnitelma.

Lapin käräjäoikeudessa tuomioistuinharjoittelun on päättänyt viisi käräjänotaaria. Käräjäoikeudessa on 12.6.2019 päivätty harjoittelusuunnitelma, jota on tämän jälkeen päivitetty useaan kertaan.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudessa tuomioistuinharjoittelun on päättänyt kuusi käräjänotaaria. Käräjäoikeudessa on 7.9.2022 päivitetty käräjänotaarien harjoittelusuunnitelma (kirjattu oikeuskanslerinvirastossa diaarille OKV/321/71/2023).

Oulun käräjäoikeudessa tuomioistuinharjoittelun on päättänyt yhdeksän käräjänotaaria. Käräjäoikeudessa on 1.1.2024 päivätty tuomioistuinharjoittelusuunnitelma vuodelle 2024. Käräjäoikeus on toimittanut tiedoksi myös aiemman vuodelle 2023 laaditun tuomioistuinharjoittelusuunnitelman.

Pirkanmaan käräjäoikeudessa tuomioistuinharjoittelun on päättänyt kahdeksan käräjänotaaria. Käräjäoikeudessa on 1.1.2019 voimaan tullut harjoittelusuunnitelma.

Pohjois-Karjalan käräjäoikeudessa tuomioistuinharjoittelun on päättänyt yksi käräjänotaari. Käräjäoikeudessa on 1.6.2019 päivätty harjoittelusuunnitelma, jota on päivitetty viimeksi 1.8.2023.

Pohjois-Savon käräjäoikeudessa tuomioistuinharjoittelun on päättänyt viisi käräjänotaaria. Käräjäoikeudessa on 1.5.2024 päivitetty harjoittelusuunnitelma.

Pohjanmaan käräjäoikeudessa tuomioistuinharjoittelun on päättänyt kaksi käräjänotaaria. Käräjäoikeudessa on 24.2.2021 vahvistettu harjoittelusuunnitelma.

Satakunnan käräjäoikeudessa tuomioistuinharjoittelun on päättänyt kolme käräjänotaaria. Käräjäoikeudessa on 1.2.2024 päivitetty harjoittelusuunnitelma.

Arviointi

Seuranta ja palautteen antaminen

Osin harjoittelusuunnitelmissa painotus vaikuttaa olevan enemmän harjoittelun tavoitteiden ja käräjänotaarin toimivallan sekä tehtävien kuvaamisessa kuin työtehtävien seurannassa ja palautteen antamisessa. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa käräjänotaarin työtehtävien seurannan ja palautteen toteuttamisen käsitteleminen jää verraten yleiseksi. Pohjanmaan käräjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa palautteen antaminen kytetään puolestaan harjoittelun päättyessä pidettävään keskusteluun, mutta siinäkin vähäisemmälle huomiolle jää muu palautteen antaminen harjoittelun aikana.

Käräjänotaarin seuranta ja palautteen antamista on käsitelty yksityiskohtaisemmin esimerkiksi Satakunnan käräjäoikeuden ja Oulun käräjäoikeuden harjoittelusuunnitelmissa.

Satakunnan käräjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa on muun ohella kerrottu, missä vaiheissa seurantakeskusteluja käräjänotaarin kanssa käydään, kuka niiden koollekutsumisesta huolehtii, ketkä keskusteluihin osallistuvat ja mitä aiheita seurantakeskusteluissa käsitellään. Samanaikaisesti Satakunnan käräjäoikeuden harjoittelusuunnittelemassa on tunnistettu se, että käräjänotaarille on luonnollisesti annettava tarpeellista palautetta jatkuvasti myös virallisten seurantakeskustelujen ulkopuolella. Oulun käräjäoikeuden harjoittelusuunnitelmissa on suunniteltu myös sitä, miten käräjänotaari saa sekä ennakolta että jälkikäteen tarvittavaa palautetta ensimmäisistä omalla vastuulla ratkaisemistaan asioista.

Tuomioistuinharjoittelulain mukaisesti työtehtävien seurannan ja palautteen antamisen tulee olla osa harjoittelusuunnitelmaa. Vain yksilöidyt ja konkreettiset harjoittelusuunnitelmat tukevat seurannan ja palautteen antamista, koska ne määrittelevät sekä käräjänotaarille että ohjaajana toimivalle tuomarille, miten ja kenen kuuluu antaa koulutuksellista palautetta käräjänotaarille ja milloin se on tehtävä tai odotettavissa.

Sekä käräjänotaarille että käräjänotaarin ohjaajalle saattaa muutoin muodostua virheellisiä odotuksia, mikäli seuranta toteutetaan ainoastaan ”tarpeellisilla keskusteluilla” ilman tarkempia suunnitelmia siitä, missä vaiheissa ja kenen aloitteesta seurantakeskusteluja käydään ja muuta palautetta käsitellään. Vaikka lainkäyttöraatkaisujen tekeminen jää käräjänotaarin itsensä tehtäväksi ja vastuulle, koulutuksellisten tavoitteiden toteutumiseksi ja kansalaisten oikeusturvankin kannalta on tärkeää, että käräjänotaari saa etenkin laadullista palautetta ratkaisuksistaan jo harjoittelunsa aikana. Mikäli palaute antaa käräjänotaarille aihetta korjata toimintaansa, kohentaa se välittömästi myös hänen antamiensa ratkaisujen laatua ja koituu myös asianosaisten hyödyksi.

Eri käräjäoikeuksien harjoittelusuunnitelmien ei tarvitse olla samanlaisia ja erilaisten asioiden painotus on niissä hyväksyttävää, kunhan harjoittelusuunnitelma tuomioistuinharjoittelulain 10 §:n mukaisesti kuvaa muun ohella työtehtävien seurannan ja palautteen antamisen.

Yksinomaan harjoittelusuunnitelma ei luonnollisestikaan turvaa käräjänotaarin saamaa tarpeellista palautetta ja arviointia toiminnastaan. Etukäteen tehtyjen kirjallisten suunnitelmien ohella olennaisia ovat käräjänotaaria ohjaavien tuomareiden vuorovaikutus- ja esihenkilötaidot sekä aito kiinnostus käräjänotaarien suoriutumiseen harjoittelusta, jolloin seuranta ja palaute saadaan käsiteltyä asianmukaisesti ja oikea-aikaisesti. Tätä ei ole yksinomaan kirjallisen aineiston perusteella kuitenkaan mahdollista arvioida.

Joissakin suunnitelmissa myös aiheellisesti korostetaan käräjänotaarin oman aktiivisuuden merkitystä. Kyse on tavanomaisista työelämätaidoista, jota tuomarin tehtävässäänkin toimiva ilman muuta tarvitsee. Olennaista tietysti on, että käräjäoikeuden ilmapiiri kannustaa siihen ja kysymyksiin saa myös vastauksia. Osaltaan harjoittelusuunnitelman kirjauksetkin voivat tukea tällaista työyhteisön toimintaa. Esimerkiksi Satakunnan käräjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa todetaan sekin seikka, että kaikki tuomarit ja kansliahenkilökunta ovat velvollisia opastamaan tarvittaessa käräjänotaaria. Toisin sanoen opastaminen on kaikkien virkavelvollisuus.

Käräjänotaarin ohjaajana olevien tuomarien nimeäminen, vastuunjako ja ohjaus

Tuomioistuinharjoittelulain 10 §:n mukaan harjoittelupaikkana toimiva tuomioistuin nimeää käräjänotaarille ohjaajaksi tuomarin tai esittelijän. Päällikkötuomarin ja harjoittelun ohjaajan tulee yhdessä huolehtia siitä, että käräjänotaaria ohjataan ja seurataan tehtäviensä suorittamisessa.

Tuomioistuinharjoittelulain esitöissä ([HE 7/2016 vp](#) s. 127) on todettu, että pykälän ensimmäiseen virkkeeseen on otettu aiemmin voimassa olleiden käräjäoikeuslain 14 §:n 3 momenttia, hovioikeuslain 6 a §:n 3 momenttia ja hallinto-oikeuslain 10 a §:n 3 momenttia vastaava säännös harjoittelupaikan velvollisuudesta nimetä harjoittelijalle ohjaajaksi tuomari tai esittelijä. Momentin toinen virke vastaa puolestaan aiemmin voimassa ollutta tuomioistuinharjoitteluasetuksen 5 §:n 1 momenttia.

Edellä mainittuja käräjäoikeuslain, hovioikeuslain ja hallinto-oikeuslain säännöksiä koskevassa hallituksen esityksessä on todettu jokaiselle harjoittelijalle nimitettäväksi henkilökohtainen tutortuomari. Tutortuomarilla tulisi olla useamman vuoden kokemus kyseisen tuomioistuimen toiminnasta. Harjoittelijoille tulisi kuitenkin järjestää mahdollisuus työskennellä useampien henkilöiden kanssa. Tutortuomari voisi vaihtua harjoittelun aikana ([HE 278/2010 vp](#) s. 17, 23-24). Hallituksen esityksessä (s. 12) myös todetaan, että käräjänotaareille järjestettävän koulutuksen lisäksi tutortuomareille järjestettäisiin koulutusta ohjaajana toimimisesta, harjoittelusuunnitelman laatimisesta ja muista ohjaajan tehtäviin liittyvistä asioista. Tutortuomarin tehtävää ei siis pysty välttämättä hoitamaan tavanomaisin tuomarin valmiuksin.

Eduskunnan lakivaliokunta painotti esityksestä antamassaan lausunnossa, että tuomioistuinharjoittelijan toimivaltuuksien muutokset edellyttävät merkittävää käytännön panostamista tuomioistuinharjoittelijan henkilökohtaiseen ohjaukseen ja koulutukseen sekä harjoittelusuunnitelmaan. Lakivaliokunta totesi olevan siten välttämätöntä, että esityksessä esitetyllä tutortuomarilla tai muulla ohjaajalla ja muullakin henkilökunnalla on riittävästi aikaa muiden työtehtäviensä ohella neuvoa ja ohjata tuomioistuinharjoittelijaa. ([LaVM 41/2010 vp](#) s. 4)

Oikeusministeriö julkaisi vuonna 2021 selvityksen tuomareiden koulutuksen kehittämisestä ([Oikeusministeriön julkaisuja: Selvityksiä ja ohjeita 2021:9](#)). Osana selvitystä oikeusministeriö teetti kyselyn kaikille tuomioistuinharjoitteluun vuosina 2017-2019 hakeneille ja nimitetyille. Kyseisessä selvityksessä tuomioistuinharjoittelun suorittaneista 98 % ilmoitti, että heille oli nimetty tutortuomari tuomioistuimessa. Kysymykseen ”Minut on riittävällä tavalla perehdytetty tehtävääni ja tuomioistuimen toimintaan” myönteisesti vastasi kuitenkin ainoastaan 49 % kyselyyn vastanneista tuomioistuinharjoittelun suorittaneista. Samanlaisia tietoja on tullut myös muualta. Helsingin yliopiston Oikeusolot 2025 -raportissa (s. 60) on tuotu esille, että Juristiliiton vuonna 2022 toteuttamassa kyselyssä vain 33 prosenttia käräjänotaareista koki saaneensa sopivasti

perehdytystä ([Oikeusolot 2025](#), Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 66/2025)

Selvää lienee, että riittävän oikeudellisen ammattitaidon ohella tutortuomarin, tai muun harjoittelun ohjaajan, vuorovaikutus- ja esihenkilötaidot ovat olennaisen tärkeitä, jotta käräjänotaari kokee saavansa asianmukaisen perehdytyksen ja tuen tehtäviinsä. Kuten lakivaliokunta on korostanut, harjoittelun ohjaajalla tulisi muiden työtehtävien ohella luonnollisesti olla myös riittävästi aikaa neuvoa ja ohjata käräjänotaaria. Ohjaajan tulisi olla myös perehdytetty tehtäväänsä.

Laillisuusvalvontakäynneillä käymäni keskustelut kertovat tässä hyvin suuresta vaihtelusta: jotkut vastuu- tai tutortuomarit paneutuvat käräjänotaarien tilanteisiin ja kokevat ohjauksensa hyvinkin tärkeäksi, toisissa tapauksissa tehtävä on nähty olevan vain yksi muiden joukossa eikä edes kovin priorisoitukaan. Laamanneilla onkin erityinen vastuu siinä, että vastuu- tai tutortuomareiden tehtäviin päätyvät motivoituneet, ohjaustehtävään sopivat ja asianmukaisesti perehdytetyt henkilöt. Yhtä tärkeää on myös se, että laamanni pystyy osoittamaan heille myös riittävästi aikaa tämän tehtävän hoitamiseen.

Huomioni on kiinnittynyt myös siihen, että harjoittelusuunnitelmissa käräjänotaarin perehdyttämiseen ja seurantaan saatetaan vastuuttaa useita eri tahoja. Niissä tuodaan esille esimerkiksi osastonjohtajien, apulaisosastonjohtajien, eri oikeudenalojen vastuutuomareiden, käräjänotaarien vastuutuomarin, tutortuomarin, tutornotaarin ja kansliahenkilökunnan roolia käräjänotaarin perehdyttämisessä.

On varsin ymmärrettävää, että vastuita käräjänotaarin ohjauksesta ja seurannasta jaetaan tuomioistuimen henkilöstön kesken osaamisalueiden mukaan. Samanaikaisesti on kuitenkin tärkeää pitää riittävän selvänä se, mikä on heidän välinen työnjakonsa ja missä roolissa nämä kulloinkin toimivat. Kun vastuita tuomioistuimessa jaetaan eri tahoille, yksinomaan harjoittelusuunnitelmia tarkastelemalla epäselvää saattaa olla, kenet tuomioistuin on varsinaisesti nimenyt tuomioistuinharjoittelulain 10 §:n mukaiseksi harjoittelun ohjaajaksi. Vastuiden selkeys on tärkeää sekä käräjänotaarin että häntä ohjaavaksi nimetyn tuomarin oikeusturvan kannalta.

Vastuiden jakautumiseen epäselvyyttä on omiaan lisäämään asiaan liittyvien termien vakiintumattomuus. Tuomioistuinharjoittelulain 10 §:ssä puhutaan käräjänotaarille nimettävästä ohjaajasta. Lain esitöissä ([HE 278/2010 vp](#)) ohjaajasta käytetään termiä tutortuomari. Käräjäoikeuksien harjoittelusuunnitelmissa tutortuomari ja käräjänotaarille nimetty ohjaaja eivät kuitenkaan ole välttämättä sama henkilö. Käräjänotaarilla saattaa olla nimetty tutortuomari, mutta ohjaajaksi nimettynä tuomarina toimii esimerkiksi käräjänotaarien vastuutuomari.

Harjoittelun ohjaajaksi nimeämisen osalta asiakirjoista huomioni kiinnittyi erityisesti Helsingin käräjäoikeudessa voimassa olleeseen 28.3.2022 vahvistettuun harjoittelusuunnitelmaan. Kun

siitä ei ilmennyt, kuka oli nimetty käräjänotaarin harjoittelun ohjaajaksi, pyysin käräjäoikeudelta asiasta erikseen selvitystä. Tuomioistuinharjoittelulain 12 §:n mukaan harjoittelusuunnitelmassa on kuvattava käräjänotaarin ohjauksesta vastuussa olevat henkilöt.

Helsingin käräjäoikeuden laamannin lausunnossa (11.1.2024, HKIKO/6482/2023) on tuotu esille sekä apulaisosastonjohtajien että eri aihealueisiin nimettyjen tutortuomareiden asemaa käräjänotaarien perehdyttämisessä ja harjoitteluohjelman toteuttamisessa. Toimitetusta selvityksestä jää kuitenkin edelleen epäselväksi kuka, tai ketkä, tuomioistuinharjoittelulain 10 §:n mukaisena harjoittelun ohjaajana on toiminut.

Asia ei kuitenkaan enää tässä vaiheessa anna aihetta enempiin toimenpiteisiini ottaen huomioon, että Helsingin käräjäoikeuden laamannin lausunnon mukaan uusi harjoittelusuunnitelma tulee käräjäoikeudessa voimaan vuoden 2025 alusta. Selvitykseen on liitetty luonnos uudesta harjoittelusuunnitelmasta. Sen kohdassa 7.1 viitataan tuomioistuinharjoittelulain 10 §:n sääntökseen ja todetaan, että Helsingin käräjäoikeudessa käräjänotaarin ohjaajina toimivat koko harjoittelun ajan apulaisosastonjohtajat. Käräjäoikeuden laamanni on lausunnossaan todennut, että muutoksen johdosta yhdellä esihenkilöllä säilyy koko vuoden ajan kokonaisvastuu käräjänotaarin työskentelystä ja tältä osin käräjäoikeudessa on jo muutettu käytäntöä.

Notaarivanhimmat / tutornotaarit

Osassa harjoittelusuunnitelmista on tuotu esille myös tutornotaarin tai vanhimman notaarin vastuuta uuden käräjänotaarin perehdyttämisessä.

On ymmärrettävää ja tarkoituksenmukaistakin, että kokeneemmat käräjänotaarit osallistuvat osaltaan uuden käräjänotaarin perehdyttämiseen. Talon tavoille oppiminen edellyttää tietoa monesta käytännön yksityiskohdasta). Tehtävien hoito edellyttää myös käräjäoikeuden omien tietolähteiden sekä auskultanttien hiljaisen tiedon hyödyntämistä. Nämä seikat toinen notaari saattaa tuntea virkatuomaria paremmin ja on myös turhaa kuormittaa virkatuomaria niillä. Myös kollegoiden opastaminen ja neuvonta opettavat kokeneemmalle käräjänotaarille tavanomaisia työelämän yhteistyötaitoja mutta myös tuomioistuimen erityisiä työskentelytapoja.

Mahdollisen tutornotaarin/ notaarivanhimman vastuissa on kuitenkin huomioitava, että tuomioistuinharjoittelulain 10 §:n mukaan harjoittelun ohjaajaksi voidaan nimetä ainoastaan tuomari tai esittelijä. Pykälän mukaisena harjoittelun ohjaajana ei voi siten toimia tuomioistuinharjoittelua suorittava toinen käräjänotaari eikä tuomioistuinharjoittelun tarkoituksena ole, että vanhempi käräjänotaari toimii toisten käräjänotaarien esihenkilönä. Tähän lähtökohtaan nähden erityistä huomiota harjoittelusuunnitelmissa on syytä kiinnittää siihen, mitä perehdytys- ja valvontavastuuta muiden käräjänotaarien toiminnasta asetetaan omaa harjoitteluaan suorittavalle käräjänotaarille.

Tutornotaarille tai notaarivanhimmalle on harjoittelusuunnitelmassa saatettu antaa varsin laajalta vaikuttava rooli. Esimerkiksi Pirkanmaan käräjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa notaarivanhimman tehtäväksi annetaan muun ohella välittää hallinnon ja osaston notaareja koskevat yleisohjeet ja määräykset muille notaareille; tehdä ja toimittaa hallinnolle tiedoksi päivitys- ja istuntolistat; huolehtia, että jokaiselle notaarille tulee kokoonpanoistuntoja ja lautakuntapäiviä tasapuolisesti; toimittaa hallinnolle notaarien poissaoloilmoitukset ja huolehtia notaareita koskevien ohjeiden päivittämistä. Notaarivanhimman tehtäviin kuuluu myös hankkia vireillä olevien asioiden käsittelyn keston seurantaan liittyviä listauksia. Pirkanmaan käräjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa jopa todetaan notaarivanhimman toimivan notaarien esimiehenä. Harjoittelusuunnitelmasta epäselväksi jää, mitä vastuita tämä käytännössä tarkoittaa.

Samansuuntaisia notaarivanhimman vastuita on kuvattu myös muissa harjoittelusuunnitelmissa. Esimerkiksi Pohjois-Savon ja Oulun käräjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa notaarivanhimman tehtävään kuuluu muun ohella osaltaan huolehtia käräjänotaareiden harjoittelusuunnitelman käytännön toteutumisesta, käräjänotaareiden ja muun henkilökunnan hyvästä yhteistoiminnasta sekä töiden tasapuolisesta jakaantumisesta käräjänotaarien kesken. Pohjois-Savon käräjäoikeuden harjoittelusuunnitelman mukaan vanhimman notaarin tehtävänä on myös ilmoittaa osastonjohtajalle, laamannille tai notaarien vastuutuomarille, jos on aihetta epäillä, joku notaareista ei suoriudu työtehtävistä tai ei noudata määräyksiä.

Helsingin käräjäoikeuden uuden harjoittelusuunnitelman mukaan apulaisosastonjohtaja määrää käräjänotaarien esityksestä kaksi käräjänotaarien vanhinta. Uusi käräjänotaarien vanhin valitaan aina kolmanneksi vanhimma notaarierästä ja hän toimii tehtävässään harjoittelunsa loppuun saakka (kuusi kuukautta). Käräjänotaarin vanhimpien tehtäviin kuuluu muun ohella välittää hallinnon ja osastojen notaareita koskevat yleisohjeet ja määräykset muille notaareille sekä huolehtia yhteistyössä apulaisosastonjohtajien kanssa siitä, että jokaiselle käräjänotaarille tulee kokoonpanoistuntoja ja lautakuntapäiviä tasapuolisesti.

Tuomioistuinharjoittelua suorittavien tulisi olla yhdenvertaisessa asemassa. Tuomioistuinharjoittelun tarkoituksena ei ole toimia esihenkilökoulutuksena tai käräjäoikeuden hallinnon resursseina. Harjoittelusuunnitelmissa ja käytännön toiminnassaan käräjäoikeuksien on syytä kiinnittää erityistä huomiota sen pohdintaan, minkälaiset tehtävät kuuluvat käräjäoikeuden vakinaiselle henkilökunnalle tuomioistuinharjoittelua suorittavan käräjänotaarin sijaan. Tuomioistuinharjoittelulain 10 §:n mukaan harjoittelun ohjaajaksi voidaan nimetä ainoastaan tuomari tai esittelijä. Tämän säännöksen tarkoituksen tulee toteutua myös käytännön toiminnassa.

Tuomioistuinten on syytä kiinnittää huomiota ylipäätään siihen, ettei käräjänotaarien vastuu toisensa opastamisessa muodostu liian suureksi ja itsenäiseksi. Pahimmillaan käräjänotaarien liiallisesta perehdytysvastuusta voi seurata muusta tuomioistuimen käytännöistä poikkeavia ja

jopa kyseenalaisia toimintatapoja, jotka mahdollisesti paljastuvat tuomioistuimessa vasta pitkän ajan kuluttua. Käräjänotaarien kanssa käymissäni keskusteluissa he ovat kutsuneet tätä oikeudenalaa ironisesti ”notaarioikeudeksi”.

Vaikka toiset käräjänotaarit ovat osaltaan tärkeä tuki tuomioistuinharjoittelua suorittavalle, lain mukaan päällikkötuomarin ja harjoittelun ohjaajan tulee huolehtia siitä, että käräjänotaaria ohjataan ja seurataan tehtäviensä suorittamisessa. On viime kädessä laamannin velvollisuus ja tehtävä käräjäoikeuden johtamisesta vastaavana päällikkötuomarina luoda toimivat järjestelmät myös käräjäharjoitteluun.

Erityisesti käräjäoikeuksien tulisi kiinnittää huomiota riittävään ohjeistukseen ja seurantaan sellaisissa asiaryhmissä, jotka tuomioistuimessa ovat pääosin käräjänotaarien ratkaisemia. Useissa käräjäoikeuksissa näitä ovat esimerkiksi sakonmuuntoasiat. Tammikuussa 2025 antamassani päätöksessä [OKV/2272/70/2022](#) kyse oli asiasta, jossa käräjäoikeudessa oli tapahtunut laiminlyöntejä sakon muuntorangaistusasioiden käsittelyssä, minkä seurauksena muuntorangaistukset ovat osin jopa rauenneet. Päätöksessä esittämäni perusteella annoin käräjäoikeudelle ja päätöksessä käsiteltyjen tapahtumien aikana käräjäoikeudessa toimineelle laamannille valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentissa tarkoitetun huomautuksen.

Käräjänotaarien työmäärästä ja työtehtävistä

Tuomioistuinharjoittelulain 9 §:n mukaan käräjänotaarin tulee käräjäoikeudessa saada kokemusta tuomarin tehtävistä sekä hovi- ja hallinto-oikeudessa esittelijän tehtävistä. Käräjänotaarille osoitettujen työtehtävien tulee riittävän monipuolisesti perehdyttää häntä näihin tehtäviin ja tuomioistuimen toimintaan.

Tuomioistuinharjoittelulain 13 §:n mukaan käräjänotaarin tulee käräjäoikeudessa perehtyä tuomioistuimen kansliassa suoritettaviin tehtäviin sekä käsitellä ja itsenäisesti ratkaista hänen toimivaltaansa kuuluvia asioita lain 14–16 §:n mukaisesti.

Oikeusministeriön vuonna 2021 julkaisemassa selvityksessä tuomareiden koulutuksen kehittämisestä ([Oikeusministeriön julkaisuja: Selvityksiä ja ohjeita 2021:9](#), s. 149) on todettu seuraavaa:

”Käräjänotaarikyselyyn vastanneista osa esitti varsin kovaa kritiikkiä erityisesti työn sisältöä ja tuomioistuimissa saamaansa perehdytystä kohtaan. Moni koki, että käräjänotaareita ei tuomioistuimissa arvosteta, vaan heitä käytetään ’halpatyövoimana’ ratkaisemaan massa-asioita ja huolehtimaan sihteeritöistä. Harjoittelun koulutuksellinen

luonne jää sivuun eikä tuomarinkoulutuslautakunnan sille asettamat tavoitteet välttämättä toteudu.”

Nykyisessä tuomioistuinharjoittelujärjestelmässä auskultoinnin kaksijakoisuus vaikeuttaa työmäärän hallintaa: yhtäältä kyse on koulutusvirasta, mutta toisaalta työssä oppiminen ja asioiden itsenäinen ratkaiseminen ovat tuomioistuinharjoittelussa keskeistä. Tämän lisäksi eri työtehtävien lukuisuus, vaiheisuus ja samanaikaisuus vaikeuttavat työnhallintaa. Kiistatonta ja hyväksyttävääkin on, että kärjänotaarit ovat tuomioistuimille myös asioita ratkaiseva tuomariresurssi. Tuomioistuinharjoittelun koulutukselliset tavoitteet huomioon ottaen erityisen ongelmallista kuitenkin on se, jos kärjänotaareista tulee myös sihteeriresurssi.

Vaikka kyse on harjoittelusta, kärjänotaarin työmäärän – ja myös asioiden laadun vaativuuden - tulisi olla riittävä siihen, että kärjänotaarin voidaan katsoa saavuttaneen lain edellyttämällä tavalla kokemusta tuomarin tehtävistä. Yksinomaan rutiiniluonteisten asioiden ratkaiseminen ei valmista tuomarin tehtäviin, mutta toisaalta rutiiniluonteistenkin asioiden ratkaiseminen kuuluu tuomarin työhön. Samanaikaisesti kärjänotaarin työmääränsä ei tulisi olla kohtuuttoman suuri. Edellä viitatussa Helsingin yliopiston julkaisemassa [Oikeusolot 2025 -raportissa](#) (s. 60) on tuotu esille, että Juristiliiton vuonna 2022 toteuttamaan kyselyyn vastanneista kärjänotaareista lähes kolmannes (30,3 %) piti tehtäviä liian kuormittavina ja vain runsas kolmannes (34,8 %) kertoi viikkotyöaikansa jäävän säännöllisesti enintään 40 tuntiin.

Harjoittelusuunnitelmissa kärjänotaarien työmäärää on käsitelty eri tavoin. Joissain harjoittelusuunnitelmissa on lueteltu tarkkoja lukumääriä kärjänotaareille eri asiaryhmissä jaettavista enimmäis- tai vähimmäismääristä. Näin esimerkiksi Lapin kärjäoikeuden, Pohjois-Karjalan kärjäoikeuden ja Pohjois-Savon kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa. Esimerkiksi Pirkanmaan kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa ei ole puolestaan otettu ennakollisesti kantaa ratkaistavien asioiden lukumääriin.

Kärjänotaarilta vaadittavaan työmäärään liittyviä yleisiä näkökohtia on tuotu esille Pohjanmaan kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa (kohta 1.4). Siinä on lähtökohtana todettu, että laamanni joutuu arvioimaan muun muassa kärjänotaarin suorittaman työmäärän perusteella sitä, voidaanko hänen katsoa saavuttaneen riittävän kokemuksen tuomarin tehtävissä. Myös kärjänotaarin kannalta ennakolta asetetut määrälliset tavoitteet ohjaavat hänen työskentelyään ja antavat jo auskultoinnin kuluessa varmuutta siitä, että auskultointi tulee täyttämään sille asetetut tavoitteet.

Pohjanmaan kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa on kuitenkin todettu, että määrällisiä tavoitteita on vaikea asettaa jo kärjäoikeuden sisälläkin ottaen huomioon, että kärjäoikeus toimii

jakautuneena riita-, hakemus- sekä insolvenssiosastoon ja rikososastoon. Harjoittelusuunnitelmassa on tuotu esille, että tuomarinkoulutuslautakunnan tekemän selvityksen mukaan notaarit ratkaisevat eri asioita keskimäärin seuraavasti:

- Summaarisena vireille tulleita riita-asioita noin 200-280 kpl,
- Konkurssiasioita noin 10-20 kpl,
- Velkajärjestelyasioita noin 20-50 kpl,
- Muita hakemusasioita noin 140-180 kpl,
- Rikosasioita noin 100-180 kpl ja
- Sakon muuntorangaistuksia noin 60-90 kpl.

Kuten Pohjanmaan kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa on todettu, edellä kuvatut määrätkin osoittavat, että kärjänotaarit ovat kärjäoikeudelle merkittävä tuomarityöresurssi. Harjoittelusuunnitelmassa todetaan, että auskultointi ei saisi myöskään erota vaativuudeltaan kovin paljon eri kärjäoikeuksien kesken. Tuomarintyössä on yleisestikin kovat määrälliset suoritus- tarpeet. Tämän vuoksi perehdyttämisessä joudutaan tasapainoilemaan koulutustarkoituksen ja määrällisten toimenpiteiden välillä.

Kärjänotaarien ratkaisemista rikosasioista

Pyytämistäni asiakirjoista ei ole ilmennyt merkittäviä eroja siinä, mitä asiaryhmiä eri kärjäoikeuksissa toimivat kärjänotaarit ratkaisevat. Sen sijaan kärjänotaarien eri asiaryhmissä ratkaisemien asioiden lukumäärissä on havaittavissa eroja.

Taulukossa olevat tiedot perustuvat kärjäoikeuksien ilmoittamiin tietoihin 1.1.2024 – 31.7.2024 välisenä aikana tuomioistuinharjoittelunsa päättäneiden kärjänotaarien ratkaisemista rikosasioista. Keskiarvojen laskennassa ei ole otettu huomioon ns. puolen vuoden kärjänotaareita, jotka suorittavat tuomioistuinharjoittelun sekä kärjäoikeudessa että hovioikeudessa tai hallinto-oikeudessa.

Keskimäärin kärjänotaari ratkaisi tuomioistuinharjoittelunsa aikana 148 rikosasiaa. Tilastoista ilmenee kuitenkin merkittäviäkin eroja kärjäoikeuksien välillä. Eniten rikosasioita kärjänotaarit ovat ratkaisseet tarkasteluajankohtana Satakunnan kärjäoikeudessa, jossa kärjänotaarit ovat ratkaisseet keskimäärin 224 rikosasiaa. Vähiten rikosasioita ovat ratkaisseet Länsi-Uudenmaan kärjäoikeuden notaarit, jotka ovat ratkaisseet keskimäärin 99 asiaa.

Taulukosta ilmenee, että Helsingin kärjäoikeudessa kärjänotaarit ovat ratkaisseet keskimäärin 136 rikosasiaa, Kanta-Hämeen kärjäoikeudessa 209 rikosasiaa, Lapin kärjäoikeudessa 126 rikosasiaa, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeudessa 99 rikosasiaa, Oulun kärjäoikeudessa 127 rikosasiaa, Pirkanmaan kärjäoikeudessa 200 rikosasiaa, Pohjois-Karjalan kärjäoikeudessa 180 rikosasiaa, Pohjois-Savon kärjäoikeudessa 125 rikosasiaa, Pohjanmaan kärjäoikeudessa 159 rikosasiaa ja Satakunnan kärjäoikeudessa 224 rikosasiaa.

Selvää on, että yksinomaan ratkaistujen asioiden perusteella ei voi tehdä varmoja johtopäätöksiä kärjänotaarien työmäärästä eri tuomioistuinten välillä. Kärjänotaarit saattavat ratkaista eri kärjäoikeuksissa laadultaan ja vaativuudeltaan erilaisia asioita, vaikka asiaryhmä olisi sama. Tälläkin varauksella merkillepantavaa on määrien suuri vaihtelu. Rikosasioiden ratkaisemisen voi katsoa olevan kärjänotaarin ydintehtävä, joka nimenomaan harjaannuttaa häntä toimimaan tuomarina.

Kattava kärjänotaarien työmäärien vertailu kärjäoikeuksien välillä on vaikeaa. Kärjänotaarin tehtäviin kuuluu eri kärjäoikeuksissa vaihteleva määrä myös muuta työtä kuin sellaista asioiden ratkaisemista, joka ilmenee tilastoista. Ratkaistujen asioiden tilastoista ei ilmene esimerkiksi työmäärä, jota kärjänotaari on käyttänyt asioissa, joka lopulta siirretään kärjätuomarin

ratkaistavaksi. Ratkaisutilastoista ei ilmene myöskään esimerkiksi sellaiset tiedot, kuinka paljon kärjänotaari on toiminut tuomarin tai toisen kärjänotaarin istunnoissa pöytäkirjanpitäjänä.

Kärjänotaarien käyttö kärjäsihteerin tehtävissä

Kärjänotarit ovat arvostelleet sitä, että heitä käytetään 'halpatyövoimana' ratkaisemaan massa-asioita ja sihteeriresurssina ([Oikeusministeriön julkaisuja: Selvityksiä ja ohjeita 2021:9](#), s. 149). Helsingin yliopiston julkaisemassa [Oikeusolot 2025 -raportissa](#) (s. 60) on tuotu esille, että Juristiliiton vuonna 2022 toteuttamaan kyselyyn vastanneista kärjänotaareista yli kolmannes (36,7 %) koki, että tuomioistuinharjoittelun tarkoitus ei toteudu, vaan kyse on pikemminkin alipalkatusta asiantuntijatyöstä. Nämä näkemykset ovat tulleet esille myös laillisuusvalvontakäynneilläni.

Tuomioistuinharjoittelulain 9 §:n mukaan kärjänotaarin tulee kärjäoikeudessa saada kokemusta tuomarin tehtävistä sekä hovi- ja hallinto-oikeudessa esittelijän tehtävistä. Kärjänotarille osoitettujen työtehtävien tulee riittävän monipuolisesti perehdyttää häntä näihin tehtäviin ja tuomioistuimen toimintaan. Lain 13 §:n 1 momentin mukaan kärjänotaarin tulee kärjäoikeudessa perehtyä tuomioistuimen kansliassa suoritettaviin tehtäviin sekä käsitellä ja itsenäisesti ratkaista hänen toimivaltaansa kuuluvia asioita 14–16 §:n mukaisesti.

Tältäkin osin tuomioistuinharjoittelulain tavoitteet ovat kaksijakoisia. Vaikka tavoitteena on ennen kaikkea kouluttautua tuomarin tehtäviin, kärjänotaarin tulee kuitenkin perehtyä myös tuomioistuimen kansliassa suoritettaviin tehtäviin. Kaksijakaisuus on omiaan vaikeuttamaan kärjänotaarin kokonaistyömäärän hallintaa.

Perehtyminen kansliassa suoritettaviin tehtäviin on harjoittelusuunnitelmissa otettu huomioon eri tavoin. Esimerkiksi Oulun kärjäoikeuden ja Lapin kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelmissa kärjänotaarin tehtäviin on annettu muun ohella kansliahenkilökunnan avustaminen ja neuvonta oikeudellisesti tai muutoin vaikeissa asioissa taikka tarvittaessa vieraiden kielten taitoa. Selvää on, että näissä saattaa olla kyse jo varsin työläistä, aikaa vievistä ja vaativista tehtävistä.

Yksinomaan harjoittelusuunnitelmista ei ole saatavissa kattavaa käsitystä siitä, kuinka paljon kärjänotaareita käytetään kärjäsihteerin tehtävissä. Selkein ratkaisu on tehty Helsingin kärjäoikeudessa. Laamanni on jo ennen uutta vuotta vuonna 2025 voimaan tullutta harjoittelusuunnitelmaa määrännyt, että Helsingin kärjäoikeudessa kärjänotaarien käytöstä kärjäsihteerin tehtävissä pääsääntöisesti luovutaan. Ohjeen mukaan kärjänotaarien tulee edelleen seurata tuomareiden istuntoja entiseen tapaan laaja-alaisesti, mutta tällöin tarkoituksena on tutustua lainkäyttötyöhön, eikä tehdä sihteerityötä. Sen sijaan useiden muiden kärjäoikeuksien harjoittelusuunnitelmissa kärjänotaarin tehtäväksi on määrätty pöytäkirjan pitäminen tuomarin käsittelemissä asioissa.

Satakunnan kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelman mukaan jokaisella kärjänotaarilla on työparinaan kärjäsihteeri. Kärjäsihteeri saattaa osaltaan olla tärkeä osa kärjänotaarin perehdyttämistä ja työn seurantaan sen varmistamisessa, että kärjänotaarit toimivat muun kärjäoikeuden tavoin.

Keskeneräisten asioiden jakaminen

Useissa harjoittelusuunnitelmissa on käsitelty myös sitä, miten tuomioistuinharjoittelun päättävältä kärjänotaarilta ratkaisematta jäävät asiat jaetaan. Kärjänotaarit toimivat kärjäoikeudessa vain varsin lyhyen ajan ja jotkut asiat jäävät väistämättä kesken harjoittelun päättyessä.

Pohjois-Savon kärjäoikeudessa kaikki kesken jääneet kärjänotaarien käsittelemät riitautuneet summaariset asiat, L-asiat ja velkajärjestelyasiat jaetaan tuomareille. Sen sijaan esimerkiksi Pohjanmaan kärjäoikeuden ja Oulun kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelman perusteella kaikki asiat jaetaan uudelleen pääsääntöisesti nuorimmille notaareille. Laillisuusvalvonnassani olen voinut havaita, että tästä menettelystä on koitunut sekä asiakkaiden että kärjänotaarin oikeusturvan kannalta ikäviä seurauksia.

Marraskuussa 2024 antamassani päätöksessä [OKV/2160/70/2022](#) totesin kärjäoikeudessa tapahtuneen useita laiminlyöntejä, joiden seurauksena kärjänotaarien käsiteltävänä olleiden rikosasioiden käsittely oli viivästynyt. Eräissä tapauksissa jopa niin, että rikosten syyteoikeus on päässyt vanhentumaan. Kärjäoikeudessa oli ollut käytäntönä, että kärjäsihteeri oli merkinnyt siirretyt jutut tuomioistuinharjoittelun aloittavalle kärjänotaarille. Kärjänotaarit itse eivät välttämättä edes tulleet tietoiseksi heille käsiteltäväksi jaetuista asioista, puhumattakaan niihin liittyvistä syyteoikeuden vanhentumisen riskeistä.

Tuomioistuinharjoittelulain 16 §:n mukaan kärjänotaaria ei saa määrätä käsittelemään yksin tai kärjäoikeuden puheenjohtajana asiaa, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaista. Jo tämän vuoksi kärjäoikeudessa olisi mielestäni tärkeää valvoa sitä, että siirrettävät asiat ovat edelleen laadultaan kärjänotaarille sopivia eivätkä kaikki kesken jääneet asiat vain siirtyisi seuraavan kärjänotaarin ratkaistavaksi.

Pääsääntöisesti harjoittelusuunnitelmissa tämä on otettukin huomioon ja esimerkiksi vastuutuumari huolehtii kärjäharjoittelun jälkeen asioiden siirtämisestä. Kanta-Hämeen kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa todetaan kuitenkin harjoittelunsa päättävän kärjänotaarin itse huolehtivan keskeneräisten juttujen jakamisesta uusille käsittelijöille.

Huomioitavaa myös on, että asian laatu on voinut käsittelyn aikana muuttua siten, ettei asia ole enää kärjänotaarin ratkaistavissa. Jo yksinomaan käsittelyn keston liittyvät seikat voivat puoltaa asian siirtämistä virkatuomarin käsiteltäväksi. Tämä on otettu huomioon esimerkiksi Lapin kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa, jossa todetaan, että harjoittelun lopettavan kärjänotaarin jutuista yli vuoden vanhat asiat siirretään pääasiassa kärjätuomareille. Myös esimerkiksi Pohjanmaan kärjäoikeuden harjoittelusuunnitelmassa on todettu, että useilla kärjänotaareilla käsiteltävänä olleet tai laatuunsa nähden vanhat asiat jaetaan tuomareille.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Käytössäni olleista asiakirjoista ei ole ilmennyt kärjäoikeuksien menettelyssä tämän asian käsittelyn yhteydessä lainvastaisuutta, joka antaisi aihetta toimenpiteisiini. Olen päätöksessäni kuitenkin nostanut esille eräitä tuomioistuinharjoitteluun ja erityisesti kärjänotaarien ohjaukseen ja harjoittelusuunnitelmaan liittyviä havaintoja.

Aineisto osoittaa, että tuomioistuinharjoittelu ei sisällöltään muodostu eri kärjäoikeuksissa samanlaiseksi. Vaikka ydintehtävät ovat samanlaisia, itse tuomioistuimet ovat erilaisia, jolloin myös kärjänotaarin perehdyttämistä, kouluttamista, työtehtävien seuranta tai palautteen antamista ei toteuteta kaikilta osin samalla tavoin. Tuomioistuinten riippumattomuuteen kuuluu myös se, että tuomioistuimilla on oikeus päättää lainkäyttötoiminnastaan – johon osittain tuomioistuinharjoittelukin kuuluu - ulkopuolisten siihen puuttumatta.

Toisaalta on syytä kysyä, missä määrin tuomioistuinharjoittelun erot kärjäoikeuksien kesken ovat tiedostettuja ja tarkoitettuja. Itse harjoittelua säätelee sama laki jokaisessa kärjäoikeudessa ja lähtökohtaisesti harjoittelua suorittavan kärjänotaarin pitäisi olla yhdenvertaisessa asemassa. Yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi olisi syytä pohtia keinoja myös siihen, millä tavoin tuomioistuinharjoittelun eri osa-alueita voitaisiin enemmän kehittää myös valtakunnallisesti - luonnollisesti tuomioistuinten riippumattomuutta kunnioittaen.

Kärjänotaarit itse ovat esittäneet tuomioistuinharjoittelun toteutumisesta varsin kriittisiäkin näkemyksiä. Niissä ei ole ollut kyse vain yksittäisten tuomioistuinharjoittelua suorittaneiden kärjänotaarien pettymyksistä tuomioistuinharjoittelun toteutumiseen, vaan myös järjestämistapaan liittyvistä rakenteellisista ongelmista. Pahimmillaan kärjänotaarien tehtävien hoitamiseen ja sen valvontaan liittyvien ohjeistuksen puuttuminen on ollut myötävaikuttamassa kansalaisten oikeusturvaa vaarantaviin laiminlyönteihin kuten 20.11.2024 antamastani päätöksestä [OKV/2160/70/2022](#) ilmenee.

Tuomioistuinharjoittelun keskeisenä haasteena on sen kaksijakoisuus. Yhtäältä kyse on koulutusvirasta, jonka tulisi näkyä kärjänotaarin tehtävissä. Toisaalta kärjänotaatit ovat kärjäoikeuksille myös itsenäisesti asioita ratkaiseva tuomariresurssi. Tasapainon löytäminen näiden välillä on oltava mahdollista ilman, että kärjänotaarien työmäärä muodostuu kohtuuttomaksi.

Tuomioistuinharjoitteluaan suorittavan kärjänotaarin asema on vaativa. Kärjänotaatit ei ole valmis tuomari, vaan suorittamassa tuomioistuinharjoitteluaan. Kuitenkin kärjänotaatit ratkaisee itsenäisesti lainkäyttöasioita samalla virkavastuulla kuin tuomarit, ja vastuu voi myös realisoitua.

Yhden kärjäoikeuden näkökulmasta kärjänotaatit tuo tärkeän resurssin, mutta myös vie resursseja. Kärjänotaatit ovat myös varsin lyhyen aikaa yhdessä kärjäoikeudessa ja vain poikkeuksellisesti jatkavat sen palveluksessa. On varottava asetelmaa, jossa notaarista otetaan mahdollisimman paljon irti koulutuksellisten tulosten kustannuksella. Siinä ehkä yksittäinen kärjäoikeus saattaa voittaa, mutta muut – mukaan lukien tuomioistuinlaitos – kyllä häviää.

Havaintojeni, kärjänotaarien kanssa käymieni keskustelujen ja tässä päätöksessä viitattujen kyselytutkimustenkin perusteella tämä riski on todellinen. Ikävän monen kärjänotaarin kohdalla se myös näyttää toteutuneen. Luonnollisesti myönteisiäkin kokemuksia tuomioistuinharjoittelusta on, mutta yleiskuva on yllättävän kielteinen. Oireellista on, että monissa keskusteluissa kärjänotaatit kertovat myönteisimmän piirteen harjoittelussa olleen toiset notaarit ja ”notaari-porukan” yhteisöllisyyden ja keskinäisen tuen. Tämä kertoo tietysti hyvää näistä notaareista, muttei itse harjoittelusta. Uskoa kuitenkin antaa se, että monet kertovat kuitenkin kaikesta huolimatta tuomarin työn houkuttelevan.

Tuomioistuinharjoittelulla on pitkät perinteet suomalaisessa tuomioistuin kulttuurissa ja tuomareiden koulutus- ja rekrytointiväylänä. Vuosien aikana tuomioistuinten toimintaympäristö on kuitenkin muuttunut ja muuttuu yhä. Kaiken kaikkiaan tuomioistuinharjoittelun sisältöä sekä muun muassa kärjänotaarien ohjauksen ja harjoittelun seurannan kehittämistä tulisi arvioida kriittisesti, jotta auskultointi todella houkuttelisi tuomarinuralle ja muihin oikeuslaitoksen tehtäviin ja antaisi niihin liittyvät valmiudet.

Lähetän päätökseni tuomioistuinharjoittelua koskevasta lainsäädännöstä vastaavalle oikeusministeriölle sekä aineistoa toimittaneille kärjäoikeuksille, hovioikeuksille, Tuomioistuinvirastolle ja tuomarinkoulutuslautakunnalle tiedoksi.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki